तळय उखल्ली खेळयांनी

आमोणेचीं शिगम्याचीं गीतां

संकलन

जयंती नायक

गोवा कोंकणी अकादेमी

लोकगीतां हीं मौखीक परंपरेन एके पिळगेकडल्यान दुसरे पिळगेकडेन पावतलीं गीतां आशिल्ल्यान, वाटेर प्रवासांत खुबदां तांचें मूळ रूप बदलून तांकां नवें रूप मेळिल्लें आसता. शब्दांचो मूळ अर्थ वा मूळ उच्चार बदलून नवो अर्थ वा नवो उच्चार प्राप्त जाल्लो आसता. खुबदां तांच्या मुळाकडेन वेगळें तत्त्व, वेगळो अर्थ आसता, जाची आमकां कल्पना नासता आनी आमी तांचें वयर दिसपी रूप पळोवन चुकिचे निश्कर्श काडटात, चुकिच्यो कल्पना करून घेतात. देखून लोकगीतांचेर प्रक्रिया करपाचो आनी तांचो मुखावळो बदलपाचो आमकां कसलोच अधिकार नासता.

मोल: रु. ३५/-

[illegible]
6.3.94

तळय उखल्ली खेळ्यांनी

आमोणेचीं शिगम्याचीं गीतां

तळय उखल्ली खेळ्यांनी

आमोणेचीं शिगम्याचीं गीतां

संकलन :
जयंती नायक

गोवा कोंकणी अकादेमी

तळय उखल्ली खेळ्यांनी

आमोणेचीं शिगम्याचीं गीतां

संकलन :

जयंती नायक

TOLLOI UKHOL'LI KHELLEAMNI

Amonnechim Shigmeachi-Gitam

Compiled by:

Jayanti Naik

उजवाडावपी :
वि. म. धुमे
सचिव,
गोवा कोंकणी अकादेमी,
पणजी, गोंय ४०३ ००१.

Publisher:
V. M. Dhume
Secretary,
Goa Konkani Akademi,
Panaji-Goa 403 001.

छापपी :
हिरू नारायण नायक
अपुरबाय प्रिंटर्स
वळवय-फोंडें, गोंय ४०३ ४०१

Printer:
Hiru Narayan Naik
Apurbai Printers,
Volvoi, Ponda, Goa 403 401

मुखचित्र :
श्रीधर कामत बांबोळकार

Cover:
Shridhar Kamat Bambolkar

पयली आवृत्ती : १९९२

प्रती : एक हजार

मोल : रु. ३५/-

First Edition: 1992

Copies : One Thousand

Price : Rs. 35/-

मांडावळ

पयलीं उतरां :

घुमचे कटर् घूम, घूम

'तळय उखल्ली खेळ्यांनी' हो जयंती नायक हिणें एकठांय केल्ल्या लोकगीतांचो तिसरो झेलो वाचप्यांच्या हातांत दितना आमकां उपाट खोस भोगता.

शिगम्याचो नाच हो खऱ्या अर्थान लोकनाच, रस्त्यांतलो नाच, लोकांचो नाच. हांतूत कोणेंय वांटो घेवूं येता. मनशां मनशांक जोडपी, गांवां-गांवांक जोडपी असो हो उत्सव. वर्साचे हे निमणे दीस, ही वसंताची सुरवात. सैंम रंग-गंधान नटला आनी आंब्याच्या चंवरांतल्यान कोगळाचे सूर आयकूंक येतात आनी घुमचे कटर घूमचो नाद कानार पडटा. पांयांत आपशीं ताल रिगता आनी ओंठार गीत स्फुरता.

"महुआ फूले मादय बाजे
पाँव तरकने लागे!"

अशी स्थिती जाता. शिगम्याचो मेळ म्हळ्यार गोंयच्या दर एका गांवाचें खाशेलेंपण. घरां-घरां मुखावेल्या आंगणांत मेळ नाचता, **"तळी गे तळी बाये आसवत, घरदार जावं तुजें सासवत!"** अशें म्हणत घरकान्नीक आशीर्वाद दिवन मुखार वता.

शिगमो हें उतर 'सुग्रीष्मक' हाचेवेल्यान आयलां अशें म्हण्टात. शिगम्याच्या गीतांत उतरांपरस तालाक चड म्हत्व. परंपरेन चलत आयिल्ल्या शिगम्याच्या कांय गीतांचो सारको अर्थ लागना. उतरांचो अर्थ सुरांत शेणला. शबै शबैच्या उल्यांत उतरां बुडून वतात. शिगम्याची धुंदी, शिगम्याचो बोवाळ दुसऱ्या खंयच्याय सणाक येना.

चंद्रेश्वराचे सांयेंत आशिल्ल्या आमोणें गांवचीं हीं शिगम्यांचीं गीतां खुबशीं चंद्रेश्वराक ओंपिल्लीं. हीं गीतां वाचतना, मनांत आनी कानांत

शिगम्याचो नाद घुमल्यार गीतांक वेगळीच रूच येतली. हीं गीतां वाचपाचीं, नाचपाचीं. "वेळार वेळ आनी शिगम्यार खेळ" अशी म्हण आसली तरी हीं गीतां खंयच्याय वेळार वाचपाचीं.

जयंतीबायन केल्ल्या वावरान लोकवेद अभ्यासपाची आनी जियेवपाची नवी नदर वाचप्यांक मेळची ही इत्सा. जळीं-मळीं शिंपडलेलो आनी कालचक्रांत शेणिल्लो गोंयचो लोकवेद सोदून काडप आनी तो सांबाळप, हो अकादेमीच्या लोकवेद विभागाचो एक म्हत्वाचो वावर. पूण लोकवेद हें समाज जिविताचें एक जितें-जिवें आंग ही जाण आमकां आसा. पुस्तकांत एकठांय केल्लो हो लोकवेद परतून जिवितांत भरसुंचो आनी जिवीत अदीक गिरेस्त आनी सोबीत जावंचें होय आमचो हावेस.

गांवां-गांवांनी वचून लोकवेद एकठांय करप, परबांवेळार हाजीर रावन त्यो ध्वनीफितेर घेवप, मागीर तांचें वर्गीकरण करप आनी जाणकारांनी दिल्ली माहिती आनी सुचयल्ले विचार अभ्यासून तो संपादीत करप हें काम जितलें कटकटीचें तितलेंच वेळाचें. जयंतीबायन हो वावर मनापासून केला. तिचे उपकार आमी मानीनात पूण तिची तोखणाय करीत तितली थोडी. सामान्य वाचप्यांक आनी गंभीर अभ्यासकांक हो झेलो मोलादीक थारतलो अशी आमची आस्त.

हो झेलो एकठांय करपाक जाणीं जाणीं आदार दिलो तांचेय आमी उपकार मानतात.

जयंतीबायन पुंजायिल्लीं हीं गीतां तुमकां शिगम्याच्या शबैच्या वातावरणांत हाडून सोडटलीं हातूंत दुंभाव ना!

मनोहरराय सरदेसाय
मुखेली, लोकवेद विभाग,
गोवा कोंकणी अकादेमी

निवेदन :

अस्तित्वाच्यां सोदांत ....

दक्षिण गोंयांतल्या केपें म्हालांत आमोणें नांवाचो एक सुपुल्लोच गांव आसा. सादारणपणान चवथ्या शतमानाआदीं वशिल्ल्या ह्या गांवांत ताच्या आदिमतायेचे जिते-जिवे अवशेश आजय पळोवंक मेळटात. शारी जिणेकडेन आज इतको लागींचो संबंद येवनय बी हो गांव, परंपरेन मेळिल्ल्या कितल्या तरी सांस्कृतिक मुल्यांची राखण करतना दिसता. हाका लागुनच, आज लेगीत संस्कृतीप्रिय अशी कोणय व्यक्ती ह्या गांवांत भितर सरली जाल्यार गांवच्या अकृतीम परंपरेच्या दर्शनान भारावता. गांवच्या वातावरणांत [सैमीक आनी सांस्कृतिक] तिच्या मनाक एक असीम अशी शितळसाण लाबिल्ली ती आपल्या तोंडान कबूल करता.

अशा ह्या सांस्कृतिक गिरेस्तकायेन भरिल्ल्या गांवांत म्हजो जल्म जालो. ह्याच गांवान म्हजेर संस्कार केले. हेच गांवचे मातयेंत म्हजें व्यक्तीमत्व घडलें. मात भुरग्यापणांत, म्हज्या बरोबरच्या हेर भुरग्यांसारकें गांवची 'लोकजीण जियेवपाचें' भाग्य मात म्हाका लाबलेंना.

म्हजें भुरगेंपण एके तरेचे अदृश्य बंदखणीतच गेलें. हांवें गांवांतल्या हेर चलयांसारकी केन्ना फुगडी घालिना, केन्ना धालांच्या मांडार वोळीक उबें रावलेंना, केन्ना फांतर जिखून खेळ खेळ्ळेना, उटंगारांनी पडपी पावसांत, माथ्यार कंड्डो घेवन शेताच्या बांदयांत बोटां रोमपाचें नशीबय म्हाका केन्ना फावो जालेंना. जिविताच्या शाणपणान उपाट भरिल्ली एक न्हंय म्हाका सामकी घस्टून व्हांवताली पुण हांव मात केन्ना तांतलें पोसोभर उदक पियेवपाक पावलेंना.

म्हजी आई गांवान असोळणेची. धड शारी न्हय, धड गांवगिरी न्हय अशे मदले संस्कृतायेंत ती वाडिल्ली. म्हजे आईचेर 'बामणी संस्कार' चड जाल्ले. कारण आख्ख्या बामणांच्या वाड्यार 'भायले जातीचें'

म्हण्टा तें म्हज्या मामाचें एकूच घर आशिल्लें. हाका लागून म्हज्या आईच्या मनाचेर 'बामणांच्या' चाली-रितींची चड पकड आशिल्ली. त्यावेळार [कांय प्रमाणांत आजय] 'बामणांच्यो' चाली-रिती त्यो उंचेल्या पांवड्यांच्यो आनी हेर जातींच्यो त्यो सकयल्या पांवड्याच्यो असो धवाड्यांमदीं एक समज आशिल्लो. म्हजो गांव तर मुळाक गावडी जमातीन वसयल्लो! आजय गांवचे ग्रामवेवस्थेंत जंय हे जमातीचेंच वर्चस्व चड आसा थंय ३०-३५ वर्सां आदीं गांवचो मुखावळो कसो आसतलो हाची कल्पना करूक येता. आईच्या लग्नांत खंय, न्हवरेकारांच्या लोकांक पळोवन "कुळवाड्यांक चली दिली म्हरे!" अशें म्हुणून सोयरे-शेजारी म्हज्या आज्याक हांशिल्ले. ह्याच कारणांक लागून म्हळ्यार जाता, म्हजे आईन आपले धुवेचेर 'बरे' संस्कार [बामणी] जावंचे, ती 'कुळवाडीण' जावंची न्हय ह्या हेतून म्हाका केन्ना गांवच्या भुरग्यांबरोबर खेळूंक दिलेंना, शाळे बगर घराच्या हुमऱ्याभायर केन्ना सरूंक दिलेंना. म्हज्या भावांक मात तिणें मेकळीक दिल्ली.

आईक चोरून केन्ना वांगडचीं भुरगीं खेळटा थंय गेलें आनी तिका कळ्ळें जाल्यार तिचे धपके खावंचे पडटाले. देखून तिका चोरून वचपाचोय म्हाका धीर जायनाशिल्लो. शिवाय भुरगींय खेळूंक घेनाशिल्लीं. एक तर आईचो उलो कानार पडटांच हांव खेळ अर्दारच सोडून धांवतालें, दुसरें म्हाका जोडयेकय कोण नासतालो. सगळ्यांचे जोडीदार थारिल्ले आसताले!

म्हजे आईन म्हाका आनी म्हज्या भावांक, 'हाका-ताका', 'हाणें-ताणें' असली 'बामणांची बोली' [एका काळार अशें मानताले] शिकयल्ली. ताचेवयल्यान म्हजे पणजेचीं [म्हजी आज्जी म्हजो बापूय ल्हान आसतना भायर पडिल्ली] आनी म्हजे आईची सदांच झगडीं पेट्टालीं. "म्हाज्या पणटुरांक बामणांच्यो रिती शिकोवूं नाका!" अशें म्हजी पणजी कळवळून म्हण्टाली.

गांवच्या भुरग्यांबरोबर म्हज्या मेळपा-खेळपाचेर आईन जरी बंधनां घाल्लीं तरी ती स्वता मात हळू हळू गांवच्या वातावरणांत समरस जाल्ली. कोणालें भुरगें बरें ना, ताका दोतोरागेर घेवन वच. कोणाक घुंवळ आयल्या ताका धांवन उपाय कर. कोणालें आदन रिकामी आसा, ताका हळूच तांदूळ व्हरून दी. कोणाल्या घरांत लग्न-कार्य

आसा, थंयच्या कामाक वेंग मार. अशा कितल्या तरी गजालींवरवीं ती हळू हळू गांवच्या वातावरणाकडेन आनी संस्कृतायेकडेन एकरूप जायत गेल्ली. गांवांत बायलांच्या अडी-अडचणींक पावचें देखून तिणें 'कोप्र' सुरू केल्ली. गांवच्या हेर बायलांसारकी तिवूय आतां उस्फूर्तपणान धालो वा फुगडेचीं गीतां गांवक शकताली.

आईन म्हजेर घाल्ल्या बंधनांक लागून हांव जरी जिणेंतल्या एका सहज सुंदर सुखाक पैसावलें तरी त्या बंधनांचो म्हाका जायतो फायदोय जालो. म्हज्या जगपाक एक वळण मेळ्ळें, म्हजें शिकप हांवं पुराय करूंक पावलें. म्हज्या अस्तित्वाचो म्हाका शोध लागलो. भुरग्यापणांत आईन लायिल्ल्या वाचपाच्या गोडयेंतल्यान म्हजे भितल्ली 'निर्मिती-शक्त' जागी जाली आनी आज हांव थोडें तरी 'धव्यार काळें' करूंक पावलें. शिवाय म्हज्या गांवाविशीं, गांवचे संस्कृतायेविशीं एक अफाट मोग म्हज्या काळजांत किल्ललो. म्हण्टात न्हय, "जाका मेळटा, ताका मोल कळना!" देखून म्हाका जी जीण जगूंक मेळ्ळीना, जे जिणेकडेन पळोवन हांवें इतको तेंप फकत आंवडेच घोटिल्ले ते जिणेविशीची एक असीम ओड, एक असीम उत्सुकता म्हज्या काळजांत वाडीक लागली.

हांव जेन्ना कॉलेजीक पाविल्लें तेन्ना खरें म्हळ्यार म्हजेवयलीं सगळीं बंधनां पयस जाल्लीं. गांवच्या वातावरणांत हांव मेकळेपणान उस्वास घेवंक शकतालें. पुण तेन्ना म्हजेकडेन वेळ नाशिल्लो. शिवाय इतको तेंप जे जिणेकडल्यान हांव पयस उरिल्लें, तिका एकदम वेंग मारूंक म्हजे हांवूच खाकुडटालें.

मात ह्या वेळार हांवें एक गजाल केली, तिचो म्हाका आज फायदो जाता. ती गजाल म्हळ्यार गांवच्या जाण्टया-नेण्ट्यांकडेन आपलेपणाचें नातें जुळोवपाची. इतको तेंप गांवचे धर्म-विधी, जात्रा-उत्सव, देव-देवस्पण, लग्न-कार्यां बी जीं हांव पयस रावन नियाळटालें, तीं लागीं वचून समजून उमजून घेवंक सुरवात केली. गांवची बोली आनी ते बोलयेंत दडिल्ली भाशीक-सांस्कृतिक गिरेस्तकाय म्हज्या स्मरणशक्तींत एकठांवपाक सुरवात केली.

गांवच्या लोकांकडेन नातें जुळोवपाच्या म्हज्या वावरांत, म्हाका म्हज्या

दोन कामांचो खूब आदार जालो. एक काम म्हणजे, फाविल्ल्या वेळांत गांवच्या भुरग्यांक अभ्यासांत मार्गदर्शन करपाचें आनी दुसरें म्हणजे म्हजें कोंकणी बरोवप आनी कोंकणी भाशेच्या हक्काखातीर वावुरप. ह्या दुसऱ्या कामाक लागून तर मुखेलपणान गांवच्या किरिस्तांव समाजाकडेन म्हजें नातें जुळ्ळें.

गांवचे संस्कृतायेविशिची म्हज्या काळजांतली ओड, लोकवेदाविशीं म्हाका आशिल्ली जाण, म्हज्या नकळटना हो वेळ मेरेन हांवें बरयल्ल्या म्हज्या कथा-कवितांनी चित्रीत जाल्या. पुण १९८७ वर्साच्या जुनाचे अखेरमेरेन, लोकवेदाचो स्वतंत्ररितीन अभ्यास करूंक येता हाची म्हाका जाण नाशिल्ली. पुण सहज म्हण केल्लो म्हजो अर्ज मान्य जावन त्या वर्साच्या जुलय म्हयन्यांत, 'गोवा कोंकणी अकादेमी'ची **'म्हैसूर विद्यापीठाचो'** एक वर्साचो **'लोकवेदाचो पोस्ट ग्रेज्युएट डिप्लॉमा कोर्स'** करपाखातीर १९८७-८८ वर्साची अभ्यासवृत्ती म्हाका फावो जाली आनी म्हज्या जिविताक एक वेगळें मोडण मेळ्ळें. घडये म्हज्या गांवाकच म्हज्या हातांतल्यान मुखार आपली थोडी-भोव सेवा करून घेवपाची इत्सा आशिल्ली जावये, देखून ताणेंच एक अदृश्य शक्ती जावन ही संद म्हाका मेळोवन दिल्ली आसूंक जाय.

एका वर्साचो अभ्यासक्रम पुराय करून जेन्ना हांव गोंयांत परतें आयलें तेन्ना लोकवेदाचें म्हत्व उमजून पुराय भाराविल्लें. म्हज्या गांवच्या लोकवेदाच्या गिरेस्तकायेची म्हाका वळख जाल्ली. देखून, गोंयांत परतें आयल्या उपरांत, पयल्या दोन म्हयन्यांत हांवें सगळ्यांत पयलें काम केलें तें म्हळ्यार, गांवांत पिळग्यां पिळग्यां चलणुकेंत आशिल्लीं पारंपारीक गीतां, काणयो, म्हणी, उमाणीं एकठांय करपाचें. ह्या कामांत म्हाका, म्हज्या गांवच्या दादल्या-बायलांनी आनी जाण्ट्या-नेण्ट्यांनी खूब सहकार्य दिलें, उस्फुर्तपणान ताणीं म्हाका मदत केली. कसल्याय मोबदल्याची अपेक्षा बाळगीनासतना तांणी म्हजेखातीर वरांची वरां गीतां गायलीं. पयलेच फावट आपल्याकडेन आशिल्ल्या परंपरागत ठेव्याचें कोणें तरी म्हत्व जाणलां, ह्याच अप्रुपान तांणी हातचें राखून दवरनासतना तो ठेवो म्हजे व्होटयेंत रिकामो केलो. गांवची एक जाण्टेली 'सर्गेस्त

कुरेलबाय फेर्नांडीस' हिणें तर आरीच्या दुयेंसान आनी जाण्टेपणाचे व्याधीन हांथुणाक लागिल्ली आसतनाय किरिस्तांव समाजांत एका काळार घोळणुकेंत आशिल्लीं कांय धालो-गीतां म्हजेखातीर गायलीं. म्हजी एक गांवभयण 'बाय शोभा आमोणकीर' हिचो तर ह्या कामांत म्हाका नांव घेवपा इतको आदार जालो. शिवाय म्हज्या घरच्यांचें फाटबळ तर आशिल्लेंच. म्हजे आईन तर गांवच्या कितक्या तरी जाण्टेल्यांकडेन उलोवणीं करून तांचेकडली माहिती म्हाका दिवपाखातीर तांकां प्रवृत्त केलीं.

ह्या वेळार अकादेमींतल्या म्हजे नोकरेचेंय थारलें नाशिल्लें. संकलीत केल्ल्या त्या ठेव्याचें कितें करप? अकादेमी तो उजवाडाक हाडटली काय ना? हेवूय प्रश्न म्हज्या मुखार आशिल्ले. पुण ते प्रश्न म्हाका त्या वेळार म्हत्वाचें दिसनाशिल्ले. मेळटा तितको लोकवेद पुंजावप होच म्हजो उद्देश आशिल्लो.

उपरांत वर्सभरांतच, अकादेमीच्या लोकवेद विभागांत म्हाका 'संशोधन सहाय्यक' म्हण नोकरी मेळ्ळी. म्हज्या सुदैवान, विभागान म्हजेच गांवचेर म्हळ्यार 'आमोणें: एक लोकजीण' ह्या विशयाचेर प्रबंध बरोवपाचो वावर दिलो. ह्या प्रबंधाक लागून गांवचे लोकजिणेकडेन संबंदीत वेग-वेगळ्या आंगांचेर संशोधन करपाची म्हाका गरज पडली. ह्या कामांत हांवें एकठांय केल्लीं तीं गीतां, काणयो, म्हणी, उमाणीं म्हजी पूर्वतयारी कशी थारली. म्हजें शोधकार्य सोपें जावंक तांचो आदार जालो.

एका दिसा म्हज्या मनान निर्णय घेतलो, हांवें एकठांय केल्लो तो 'ठेवो' कसोय करून, स्वतंत्र संकलनाच्या रुपान उजवाडाक हाडूंक जाय. कारण कोंकणींत अशीं संकलनां खूब कमी उजवाडाक आयिल्लीं आसात आनी अशेतरेचीं संकलनां उजवाडाक आयल्यारच गोंयच्या लोकवेदाचो तुळनात्मक अभ्यास जावंक आदार जातलो. संशोधकांक तांच्या अभ्यासाखातीर हाताकडेन 'तयार' सामुग्री मेळटली.

मनान निर्णय घेतलो त्या दिसाच्यान सतत दोन म्हयने दिस-रात [फकत रात] खपून हांवें म्हजेकडेन आशिल्ल्या त्या ठेव्याचें वेवस्थीत वर्गीकरण केलें. त्या ठेव्यामदीं गीतांचो भाग खूब मोठो आशिल्ल्यान तुर्ताक गीतांचोच विचार करचो अशें थारावन हांवें काणयो, म्हणी

आनी उमाणीं काडून कडेन दवरलीं.

एकठांय केल्ल्या गीतांमदीं 'दादल्यांनीं गावपाचीं गीतां' आनी 'बायलांनी गावपाचीं गीतां' अशीं दोन प्रकारचीं गीतां आशिल्लीं देखून दोनय तरेचीं गीतां पयले सुवातेर वेगळीं केलीं.

दादल्यांच्या गीतांच्या मानान बायलांच्या गीतांचो आंकडो खूब मोठो मेळ्ळो. ह्या गीतांमदीं म्हजी सगळ्यांत चड नदर वेधून घेतली ती 'धालो गीतांनी'. हेर गीतांचे तुळणेन तांचो आंकडो चड आशिल्ल्यान, स्वतंत्र रितीन तांचें एक वेगळेंच संकलन उजवाडाक हाडप योग्य अशें दिसलें. म्हण त्या गीतांचो एक वेगळो भाग केलो. ह्या भागामदीं किरिस्तांव समाजांतल्या बायलांच्या धालो-गीतांचोय आस्पाव एक पोटभाग म्हण केलो.

उरिल्ल्या गीतांमदीं किरिस्तांव समाजांतल्या बायलांनी गावपाच्या गीतांचो एक मोठो वांटो दिसलो, जीं एका स्वतंत्र संकलनाच्या रुपांत उजवाडाक आयल्यार मुखार कोणाय संशोधन करप्याक फायदेशीर थारूंक शकतलीं अशें चिंतून वेगळीं केलीं. शेवटाक म्हजेकडेन जीं गीतां उरलीं तातूंत, पाळणे-गीतां, होंवयो, भुरग्यांचीं गीतां, फुगडेचीं गीतां, गीतकाणयो बी कितके तरी प्रकार आशिल्ले. पुण प्रत्येकाचो आंकडो सामकोच ल्हान आशिल्ल्यान, तांकां सगळ्यांक 'लोकगीतां' ह्या एकाच माथळ्याखाला हाडलीं.

दादल्यांच्या गीतांतलीं सगळींच गीतां शिगम्याच्या मेळाक गावपाचीं गीतां आशिल्ल्यान तांच्या वर्गीकरणाक त्रास पडलेनात. मात तांतले वेग-वेगळे प्रकार जाणून तांचें अंतरगत वर्गीकरण करचें पडलें.

हीं चारूय संकलनां-संपादनां करतना हांवें एक गजाल सामकी कटाक्षान केली ती म्हणजे, ज्या स्वरूपांत [जशीं] तीं गीतां हांवें आयकलीं, तशींच तीं उतरायलीं. शब्दरचना वा वाक्यरचना करतनाय हो नेम हांवें पाळ्ळो. गीतांचो क्रमय जसो मेळटा तसोच दवरलो. आमोणें गांवांत धालो नाचपाची सुरवात "गंदान मांड सारयला हो" ह्या गीतान जाता देखून धालो-गीतांच्या संकलनात हेंच गीत सुरवेक दवरलें. उपरांतचीं चार-पांच गीतां ह्या गीताफाटल्यानच क्रमवार पद्धतीन

गावपाची आशिल्ल्यान तिवूंय क्रमवार पद्धतीनच मांडल्यांत. मुखावेल्या गीतांक मात क्रम ना. ह्या भागांतल्या कांय गीतांनी एकच उतर 'मराठी' आनी 'कोंकणी' अशा दोनय उच्चारांत मेळटा देखून तें जंय, जशें मेळ्ळां थंय तशेंच वापरलां. देखीक: 'आंबा' आनी 'आमो' अशीं उतरां आयल्यांत.

लोकगीतां हीं मौखीक परंपरेन एके पिळगेकडल्यान दुसरे पिळगेकडेन पावतलीं गीतां आशिल्ल्यान, वाटेर प्रवासांत खुबदां तांचें मूळ रुप बदलून तांकां नवें रुप मेळिल्लें आसतां, शब्दांचो मूळ अर्थ वा मूळ उच्चार बदलून नवो अर्थ वा नवो उच्चार प्राप्त जाल्लो आसता. खुबदां तांच्या मुळाकडेन वेगळें तत्व, वेगळो अर्थ आसता, जाची आमकां कल्पना नासता आनी आमी ताचें वयर दिसपी रुप पळोवन चुकीचे निश्कर्श काडटात, चुकीच्यो कल्पना करून घेतात. देखून लोकगीतांचेर प्रक्रिया करपाचो आनी तांचो मुखावळो बदलपाचो आमकां कसलोच अधिकार नासता. ह्याच कारणाक लागून हांवें तीं जशीं आयकल्यांत तशींच उतरावन काडल्यांत.

संकलनाचीं हस्तलिखितां तयार जातकच म्हज्यामुखार प्रकाशकाचो प्रश्न उबो रावलो. गोवा कोंकणी अकादेमीचो लोकवेदाचो स्वतंत्र असो विभाग आशिल्ल्यान आनी आमोणें गांवच्या लोकवेदाचेर हांव 'ऑफिशियली' काम करतां आशिल्ल्यान, मुखार कसल्योय तांत्रिक अडचणी उब्यो रावच्यो न्हय ह्या विचारांतल्यान, तीं चारय हस्तलिखितां छापपाचो प्रस्ताव अकादेमी मुखारच मांडपाचो हांवें थारायलें आनी तसो तो मांडलोय बी.

अकादेमीच्या वावुरपी मंडळान म्हज्या वावराचें म्हत्व जाणून म्हजो प्रस्ताव मान्य केलो आनी अकादेमीच्या संपादपी मंडळाचे एक वांगडी भौ. पांडुरंगबाब भांगी हांचेकडेन तीं हस्तलिखितां तपासपाखातीर दिलीं. आपल्यो घरगुती अडचणी आनी संशोधनाच्या वावरांत व्यस्त आसतनाय भौ. भांगीबाबान तीं रोकड्या-रोकडीं तपासून दिलीं. फावो थंय मोलादीक सुचोवण्योय केल्यो. आपलो म्हत्वाचो वेळ दिवन कांय गजालींचेर चर्चा केली. गीतांनी जंय जंय संवकळ नाशिल्लीं उतरां येतात थंय थंय तांचो अर्थ दिवंचो ही तांचीच सुचोवणी. ह्या संकलनाच्या निमतान भौ. भांगीबाबांकडल्यान संस्कृतीसंबंदीच्या कितक्या तरी गजालींची माहिती

मेळ्ळी, मार्गदर्शन मेळ्ळें. आजवेर ज्यो कांय चुकीच्यो समजुती घेवन हांव वावुरतालें तांचें उच्चाटन जालें. अकादेमीचें काम म्हण जरी तांणी तीं हस्तलिखितां तपासलीं तरी तांणी तीं जे आपुलकेन आनी तोखणायेन बेगोबेग तपासून दिलीं आनी म्हजे भितल्लो आत्मविस्वास वाडयलो तेखातीर भौ. भांगीबाबाचें हांव सदांच उपकारी उरतलें.

म्हज्या वावराची कदर करून चारीय हस्तलिखितां पुस्तक रुपान उजवाडाक हाडपाचो अकादेमीन जो निर्णय घेतलो, तेखातीर तर हांव अकादेमीच्याय सदांच रिणांत उरतलें.

'तळय उखल्ली खेळ्यांनी' हें शिगम्याच्या गीतांचें, त्या चारीय पुस्तकांमदलें तिसरें पुस्तक. हें पुस्तक इतके बेगीन रुपकाराक येवपाखातीर अकादेमीच्या कार्यालयीन वर्गानय जे कश्ट घेतले ताका लागून तांच्याय हांव उपकारांत आसा.

कोंकणींतले एक नामनेचे लेखक श्री. पुंडलीक नायक हांचें, पुस्तक छापणावळीच्या तांत्रिक आनी हेर गजालींचेर खुबच मार्गदर्शन लाबलें देखून तांच्याय हांव रिणांत आसा.

आमोणें-केपें **जयंती नायक**

शबै शबैंच्या तालार

बायलांच्या गीतांच्या मानान, दादल्यांचीं गीतां खुबच कमी मेळटात असो संकलनकारांचो आनी अभ्यासकांचो एक शीण आसा. ह्रे शीण कांय अर्थान खरो आसलो तरी तांचो आंकडो सामकोच नगण्य ना. गोंयच्या लोकगीतांचें संकलन करतनाय हेंच सत्य होलमता.

बायलांचीं गीतां हीं भावस्पर्शी. तांच्या काळजांतले उमाळे, अंतस्कर्णांतल्यो व्यथा, मनांतले उत्फर्के ह्या सगळ्यांचें एक भावनाविवश अशें चित्रण त्या गीतांनी जाल्लें दिसता. एक आर्त असो सूर तांतूत होलमता. दादल्यांच्या गीतांनी मात ही आर्तता क्वचीत अशी पळोवंक मेळटा. भावुकतेक तांच्या गीतांनी कमी थारो दिसता. दादल्या बायलांच्या गीतांमदल्या ह्या फरकाक तांच्या दोगांयचींय सभाव प्रकृतीच कारण आसा हातूंत दुभाव ना. दादल्यांचीं गीतां हीं मुखेलपणान भक्तिभावनेक ओंपिल्लीं दिसतात. देव-धर्माविशींचो भावार्थ, पौराणिक कथा बी तांच्या गीतांचे मुखेल विशय जावन आसात. समाजांतल्या धोंगां-पोंगांचेरय तांणीं आपल्या गीतांवरवीं बडी मारिल्ली दिसता.

दादल्यांच्या गीतांची वर्गवारी करीत जाल्यार तांतूत १) वावर-गीतां, २) विधी-गीतां, ३) उपासकांचीं गीतां आनी ४) नृत्य-गीतां अशे चार प्रकार मेळटात.

१) वावर-गीतां: शेता-भाटांत कश्टतना वा आपल्या पोट-पाणयांच्या आदाराखातीर हेर तरेचीं कामां करततना, जिवाक भोगतले कश्ट विसरपाखातीर आनी कश्टतल्या मनाक उत्तेजीत करपाखातीर गोंयचेय दादले जायतीं गीतां गायताले हाची माहिती मेळटा. हीं पारंपारीक गीतां गायतना तांतूत प्रत्येक जाण आपुण करतल्या वेवसायाचें खाशेल्यापणान वर्णन करतालो देखून तीं जायते फावट वेवसायीक गीतां जावंक पावतालीं. ह्याच कारणाक लागून 'खारव्यांचीं गीतां', 'रेंदेरांचीं गीतां' अशेतरेचीं

वेवसायीक नांवां पडिल्लीं लोकगीतां गोंयांत मेळटात. तांचीं स्वतंत्र अशीं संकलनां आजुनमेरेन उजवाडाक आयिल्ल्याची माहिती ना पूण तांच्यो काय देखी हांगा-थंय लिखाणांनी वापरिल्ल्यो मेळटात.

२) विधी-गीतां: सणा-परबांवेळार वा हेर प्रसंगांनी थारावीक विधींक पाळो दितना जायतीं गीतां गायिल्लीं दिसतात. कांय वेळार ह्या गीतांचो आकार व्हड आसता तर कांय वेळार तांचें स्वरुप एकाद्रया मंत्रासारकें दिसता. देखीक: आमोणें गांवांत गड्यांच्या मांडार, गडे मसण्णेंत वचपाच्या वेळार जमिल्ले दादले गायतात,

"मसणां वचपा वाट बाबू,
आपल्या गड्यांक आपुण सांबाळ!"

३) उपासकांचीं गीतां: पिळग्यां-पिळग्यांसाकून कांय घराण्यांनी लोकसंस्कृतीच्या उपासनेखातीर आपल्याक ओंपून घेतिल्लें दिसता. हे उपासक थारावीक वेळार, थारावीक गांवांनी आनी थारावीक घरांनी वचून आपल्या घराण्याकडेन लग्नीक आशिल्ल्या देव-देवतांचीं गीतां गायतात. दर घराकडेन तांचे झोळेयेंत जें कितें पडटा तांचेरच ते आपलो संवसार चलयतात. वासुदेव, पांगूळ, गोंधळी, वाघ्या-मुरळी, पोतराज बी, हे महाराष्ट्रांत मेळपी लोकसंस्कृतीचे कांय उपासक जावन आसात जाल्यार गोंसांय, लईराईच्यो भगत बायलो, गणसाबैलकार हे गोंयांत मेळपी कांय उपासक आसात. महाराष्ट्र-कर्नाटक आनी सरभोंवतणच्या वाठारांतल्यानय वयर उल्लेखिल्ल्या सारके कांय उपासक येवन आपली वर्सावळीची भोंवडी करतात.

एक-दोन गीतां सोडल्यार आतांमेरेन गोंयच्या लोकसंस्कृतीच्या उपासकांच्या गीतांचें कांयच संकलन जावंक ना.

४) नृत्य-गीतां:-परबां-उत्सवांवेळार नृत्य करून देवाक होरावपाची चाल पूर्वपरांगत साकून आसा. ह्या नृत्यांचो आत्मो म्हळ्यार गीतां. तांच्याशिवाय नाचप्याक स्फुरण येच ना. दादल्यांच्या गीतांच्या हेर प्रकारांपरस नृत्य-गीतांचो आंकडो चड मेळटा. गोंयांत अशा गीतांचें आतांमेरेन जायतें संकलन जालां. मात स्वतंत्ररितीन तांचें एकूय पुस्तक उजवाडाक येवंक ना अशेंच उपलब्ध माहितीच्या आदारार म्हणचें

पडटा.

दादल्यांच्या नृत्य-गीतांचे गोंयांत फुडले चार प्रकार मेळटात: १) शिगम्याचीं गीतां, २) धिंणल्याचीं गीतां, ३) इंत्रुजाचीं गीतां आनी ४) सोज्यांवाचीं गीतां.

हांतलीं शिगम्याचीं गीतां आनी धिंणल्यांचीं गीतां हीं हिंदु समाजाचीं जाल्यार उरिल्ले दोन प्रकार किरिस्तांव समाजाचे.

'तळय उखल्ली खेळयांनी' हें केपें म्हालांतल्या शिगम्याच्या गीतांचें संकलन. हांतूत 'खुद्द आमोणें' आनी 'कटो' ह्या दोन वाड्यावयलीं, ल्हान-मोठीं म्हण एकूण ६३ गीतां आस्पावल्यांत.

शिगम्याची परब ही गांवच्या दादल्यांची सगळ्यांत उमेदीची परब. तांचे भितल्ले मद-मस्तेक जणू हे परबेकडेन भार आयिल्लो आसता. तांच्या रांगड्यापणाचो, दादल्यापणाचो खरो दिश्टावो ह्या वेळार जाता. नृत्य-गीतांशिवाय तर ही परब पुराय जावूंकच शकना. हीं नृत्य-गीतांय अशींच उचांबळ! दादल्यांच्या सभावाभशेन उतावीळ, आडांगी! निबरपणान स्पर्श करपी! तांच्या ह्या उतावीळपणांत खरी भर घालता धोल-ताशांचें रुद्र वाजप. त्या वाजपा शिवाय नाचप्याक-गावप्याक स्फुरण येवपच शक्य ना. शिगम्याची परब सगळी तीन दीस आसली तरी नाच-गाण्याचो खरो भार पुनवेच्या दिसाच आसता.

आमोणें गांवांत, फाल्गून म्हयनो लागतांच मांडार खेळे खेळूंक सुरवात करतात. सात-आठ दीस सगळ्या नाचां-गीतांचो सराव केल्या उपरांत नमी दिसा मांडार 'नमन' जाता. नमन घालून खेळे मागीर शेजारच्या गांवांनी खेळूंक भायर सरतात ते बद्द पुनवेदिसा गांवांत येतात. ते दिसा मागीर ते फांतोडेर कोंब्यान साद घालमेरेन गांवच्या दर एका घराकडेन वचून धूंद जावन नाचतात.

ह्या संकलनांत आस्पाविल्ल्या गीतांची फुडलेतरेन वर्गवारी केल्या:

अ) नमन-गीत

२) दुलपदां

३) चौरंगी

४) ताळ

५) तळय-गीतां

६) आरत-गीत

'नमन-गीत' हो ह्या संकलनाचो पयलो भाग. हांतूत एकच गीत आसा. हें गीत एकदांच मांडार गायतात. सात-आठ दीस सगळ्या गीतांचो सराव केल्या उपरांत नमी दिसा मांडार हें गीत गायतात. हेर गांवांनी खेळपाक भायर सरपी खेळे हें गीत गावन सगळ्या देव-देवतांकडेन आपल्या कार्यांत येश मागतात. ह्या वेळार खेळट्या गड्याक आनी हातचे तोणयेक लेगीत होरावन तांचेकडेनय आशीर्वाद मागतात.

'दुलपदां' हो ह्या संकलनाचो दुसरो भाग. हांतूत २० गीतांचो आस्पाव आसा. दुलपद हें दोन थंय चार वोळींचें कवनूल. दर घराकडेन मेळ पावतकच चौरंगी गावन मुखेल नृत्याक सुरवात करचे पयलीं खेळे हातांत रुमाल वा ताळे घेवन आंगणांत उडटो नाच नाचतात. त्या वेळार हीं दुलपदां गायतात. दर दुलपद सोंपलें तशें **'शबै! शबै!'** म्हण नाचाची गती वाडोवपाची आसता. गांवच्या देव-देवतांबरोबरच, पुराण-इतिहासावयलींय दुलपदां मेळटात. सामाजीक स्थितीचेरय उजवाड घालपी दुलपदां मेळटात.

'चौरंगी' हो उपरांतचो भाग. शिगम्याच्या गीतांमदलो हो मुखेल प्रकार. हेर भागांतल्या गीतांपरस ह्या भागांतलीं गीतां आकारानय व्हड मेळटात. हांतूत सगळीं २२ गीतां आसात.

ह्या भागांतल्या गीतांनी मनोरंजनापरस भक्तीभावनेक चड म्हत्व दिल्लें दिसता. दुलपदां सारको उचांबळपणा तांतून ना. तर एकेतरेचो सुसूत्रपणा तांतूत आसा. संथगतीन तीं मुखार वतात. रामायण, महाभारत वा

हेर तरेचीं पौराणीक कथानकां हे ह्या गीतांचे मुखेल विशय. गांवचो म्हालदेव चंद्रेश्वर हाचेर तर कितक्यो तरी चौरंगी घडयल्ल्यो मेळटात. इतिहास आनी दंतकथांचेर आदारून रचिल्ल्यो चौरंगीय ह्या भागांत आसात.

**"सात जाण बंधुंची एक बहिण बा,
बहिणीने आळ केला रुमडाच्या फुला."**

ही लोककथानकाचेर आदारिल्ली एक खाशेली चौरंगय ह्या भागांत एकठांयल्या.

'बा', 'रावजे', 'असे' अशेतरेचीं उतरां चौरंगीनी खाशेली लकब म्हण येतात. 'असे' हें उतर चौरंगीनीच न्हय तर शिगम्याच्या गीतांच्या हेर प्रकारांतय दर गीताच्या वा कडव्याच्या सुरवातेक येता.

दुलपद गायतना सगळे नाचपी तें वांगडाच गायतात. जाल्यार चौरंग गायतना मुखेल गायकान सुरवात करपाची आसता उपरांत हेर गावपी ताणें गायिल्लें कडवें परतें गावन ताका सांगात करतात.

'ताळ' हेंवूय दुलपदांसारकें दोन थंय चार वोळीचें कवनूल. दुलपदां चौरंगी गावपाक सुरवात करचे पयलीं सगळीं वांगडाच गावन सोंपोवपाची आसतात जाल्यार ताळ एके चौरंगी फाटल्यान एक अशा क्रमान गायतात. दर चौरंग ताळान सोंपता. प्रत्येक चौरंगीचो आपलो असो खाशेलो ताळ आसता. पुराय चौरंगीचो सार त्या ताळांत भरिल्लो मेळटा.

केन्ना केन्नाय चौरंगीच्या खाशेल्या ताळांशिवाय ताचेकडेन लग्नीक नाशिल्ले हेर ताळय गायतात.

चौरंगी गायतना जो संथपणा आसता. तो ताळ गावपाच्या वेळार वचून नाचाक आनी गायनाक दोगांयकय एक वेग येता पद्न्यासय बदलतात. ताळाच्या शेवटाक **'चोय! चोय!'** अशीं उतरां म्हणपाचीं आसतात.

दुलपदासारको ताळय सगळ्यांनी वांगडाच गावपाचो आसता. तांच्या दोगांयच्याय रुपांत खुबच साम्य दिसता. केन्ना केन्ना एकच गीत दोनय भेसांत दिश्टी पडटा.

‘तळय-गीतां’ ह्या भागांत दोनूच गीतां आसात, दर घराकडेन तींच गायतात. शिगम्याच्या मेळाक दर घराकडेन ‘तळय’ (तळी) दिवपाची आसता. ही तळय हाडपाखातीर घरचे सवायशिणीक (आयेक) उलो करतना हांतलें एक गीत गायतात जाल्यार दुसरें गीत तळय हाडटकच गायतात. हीं दोनय गीतां आकारान ल्हान आनी सुचक अशीं आसात.

‘आरत-गीत’ हो ह्या संकलनांतलो निमाणो भाग. हांतूत एकूच गीत आसा. दर घराकडेन मेळ नाचून जातकच शेवटाक आरत नाचयतात. ह्या वेळार आरतीचें खाशेलें गीत गायतात. ह्या गीताचें स्वरूप थोडें भोव चौरंगी सारकेंच आसा. चौरंगी गायतना खेळे वांटकुळेच रावन जे पद्धतीन नाचतात ते पद्धतीन आनी तेच गतीन ह्यावूय वेळार नाचतात. मात ह्या वेळार वर्तुळाच्या मदीं आरत धरपीय नाचता.

ह्या संकलनाच्या रुपान आमोणें गांवांत आशिल्लो एक परंपरागत ठेवो जतन करपाचो एक ल्हानसो यत्न केला. हो यत्न पुरायतरेन फळादीक जाला अशें मात म्हणूंक जावंचेना.

जयंती नायक

अ

नमन – गीत

१. पयलें नमन घालूं

पयलें नमन घालूं चांद-सुर्यास बा,
पयलें नमन घालूं चांद-सुर्यास.

पयलें नमन घालूं धर्तरी मातेस बा,
पयलें नमन घालूं धर्तरी मातेस.

पयलें नमन घालूं चंद्रेश्वर देवास बा,
पयलें नमन घालूं चंद्रेश्वर देवास.

पयलें नमन घालूं भूतनाथ देवास बा,
पयलें नमन घालूं भूतनाथ देवास.

पयलें नमन घालूं जल्मी देवास बा,
पयलें नमन घालूं जल्मी देवास.

पयलें नमन घालूं पांच खुंटयांस बा,
पयलें नमन घालूं पांच खुंटयांस.

पयलें नमन घालूं म्हालचे खुंटयेस बा,
पयलें नमन घालूं म्हालचे खुंटयेस.

पयलें नमन घालूं भैरांव देवास बा,
पयलें नमन घालूं भैरांव देवास.

पयलें नमन घालूं मुदेश्वर देवास बा,
पयलें नमन घालूं मुदेश्वर देवास.

पयलें नमन घालूं बरम्या देवास बा,
पयलें नमन घालूं बरम्या देवास.

पयलें नमन घालूं वाग्रसिद्ध देवास बा,
पयलें नमन घालूं वाग्रसिद्ध देवास.

पयलें नमन घालूं सांतेर मातेस बा,
पयलें नमन घालूं सांतेर मातेस.

पयलें नमन घालूं तुळशी मातेस बा,
पयलें नमन घालूं तुळशी मातेस.

पयलें नमन घालूं वझर्या देवास बा,
पयलें नमन घालूं वझर्या देवास.

पयलें नमन घालूं चांगेश देवास बा,
पयलें नमन घालूं चांगेश देवास.

पयलें नमन घालूं पायक देवास बा,
पयलें नमन घालूं पायक देवास.

पयलें नमन घालूं वयण्या देवास बा,
पयलें नमन घालूं वयण्या देवास.

पयलें नमन घालूं खेळट्या गड्यांस बा,
पयलें नमन घालूं खेळट्या गड्यांस.

पयलें नमन घालूं हातच्या तोणयांस बा,
पयलें नमन घालूं हातच्या तोणयांस.

पयलें नमन घालूं चुकल्या-माकल्या देवांस बा,
पयलें नमन घालूं चुकल्या-माकल्या देवांस.

पयलें नमन घालूं चुकल्या-माकल्या गड्यांस बा,
पयलें नमन घालूं चुकल्या-माकल्या गड्यांस.

ताळ : नमन घाल
म्हाज्या गुरु रे,
गुरु पावला
ऐक म्हाज्या काना!

चोय! चोय!

आ

दुल.पदां

१. ते वाटेन

ते वाटेन
कोण देव गेला रे,
ते वाटेन
चंद्रेश्वर-भूतनाथ देव गेला रे!

शबै! शबै!

२. चानयेच्या पिला

चानयेच्या पिला तुका
तीन गो पाट,
रावणान शिते व्हेल्या
दाखय वाट !

शबै ! शबै !

३. दनपारचो भार

दनपारचो भार जाला
धुल्ल तापला,
ताशणी कुराड घेवन
भायर सरला !

शबै ! शबै !

४. पर्वताच्या दोंगरा

पर्वताच्या दोंगरा
फुलोला मोगरा,
देवा तुज्या नगरा
उत्सव जाला!

शबै! शबै!

५. भले भले बामणा

भले भले बामणा
भाजी करपली,
भाजयेच्या वासान
बोमली परतली !

शबै ! शबै !

६. करडां सोंसो

करडां सोंसो
हिला रे,
सोंश्या बामण
भिला रे!

शबै! शबै!

७. चंद्रेश्वरा देवळा

चंद्रेश्वरा देवळा
जळट्यो वाती,
हत् पकड्याच्या देवा
जावूं या भेटी !

शबै ! शबै !

८. उडलो रे हनुमंत

उडलो रे हनुमंत
विलाशीलें बळ,
अमृता फळाचें
केलें भक्षण!

शबै! शबै!

९. इल्ली इल्ली सांगशी

इल्ली इल्ली सांगशी,
सामराची,
तेंतू बसल्या देवतीबाय
भांगराची !

शबै ! शबै !

१०. चंद्रेश्वरा देवा तुजी

चंद्रेश्वरा देवा तुजी
मोठी कळा,
दाव्या पांयां किरांगळेन
धरिली शिळा !

शबै ! शबै !

११. चला जावूं

चला जावूं
बेताळ भेटे,
बेताळ भेटला
अर्दे वाटे!

शबै! शबै!

१२. कृष्णान कमरी खोयिल्या

कृष्णान कमरी खोयिल्या
वेळवाची काठी रे,
कृष्ण लागला
गोपीकांच्या फाटी रे!

शबै! शबै!

१३. तळ्या बांदार रे

तळ्या बांदार रे
वाल फुलल्या,
जांवया देखून
मांय भुलल्या!

शबै! शबै!

१४. वाग गुरकेता

तळ्या बांदार रे
वाग गुरकेता,
जांवयान पायस केला
मांय भुरकीता !

शबै ! शबै !

१५. वाग धेंकेता

तळ्या बांदार रे
वाग धेंकेता,
गोठ्यांत वासरू
गाय हामेंता !

शबै ! शबै !

१६. पातयेचें कणस

पातयेचें कणस रे
करमलाचें दांव,
ल्हान जांव, व्हड जांव
आमोणकारांचें नांव !

शबै ! शबै !

१७. हुक्क माकोड

हुक्क माकोड, पिक्क दाणी
फुलां तागोडी,
घोवा सोडून बायल गेल्या
पडली नागोडी !

शबै ! शबै !

१८. कुंकळकान्नी माये

कुंकळकान्नी माये तुजे
लांब गे केंस,
माणकां मोतयांनी
तुजी भल्ल्या शेंस !

शबै ! शबै !

१९. माल्लो भेंकरो

माल्लो भेंकरो
लायलो खुंट्याक,
येयलें वागट
घेवन गेलें!

शबै! शबै!

२०. कट्टरी मांदरी

कट्टरी मांदरी
घुडावयली,
मांय मेल्यार सून म्हण्टा
पिडा गेली !

शबै ! शबै !

६

चौरंगी

१. चैत्र मासी हो शुद्ध एकादशी

चैत्र मासी हो शुद्ध एकादशी
जात्रा भरली पांच दीस बा रावजे,
जात्रा भरली पांच दीस मू.

घाटचे वाणी हो आले कोंकणांत
देवा तुला जाते दर्शनाक बा रावजे,
देवा तुला जाते दर्शनाक मू.

पयली भेट घेतली भैरवां देवांची
हर विठ्ठल घालती बा रावजे,
पर्वत चडती मू.

आला शंकरनाथ राजा गेला संयवरात
संयवर मांडिले पांच दीस बा रावजे,
संयवर मांडिले पांच दीस मू.

राम शितेचे हो झाले संयवर
अहिल्लेचे झाले उद्धारण बा रावजे,
अहिल्लेचे झाले उद्धारण मू.

पुनवे दिवशी हो रथ केला तयार
रथार देव बसविला बा रावजे,
रथार देव बसविला मू.

भट-गुरव हो थळ जोतकरी
रथाची पुजा करिती बा रावजे,
णव मण धूप जाळिती मू.

हर हर घालिती नाल्ले कितके फोडिती
रथाचो हानो जोमिती बा रावजे,
रथाचो हानो जोमिती मू.

आठ देसाई हो णव नाडकर्णी
शेजा फुडे रथ खेळविती बा रावजे,
खीण खीण रथ अडविती मू.

ताळ : १. चलत चलत रथ थाण्यार,
वरती बैसला चंद्रेश्वर !

चोय ! चोय !

२. पीट पीट चान्नें रामेश्वरा,
फुलांचो रथ केला चंद्रेश्वरा !

चोय ! चोय !

२. प्रथमपुर रम्यसप्त

प्रथमपुर रम्यसप्त गुरू नेमिला बा,
प्रथमपुर रम्यसप्त गुरू नेमिला.

कर जोडुनी कर गे विनंती त्याला बा,
कर जोडुनी कर गे विनंती त्याला.

म्हणोनी मस्तक चरणी ठेविले बा,
म्हणोनी मस्तक चरणी ठेविले.

चरणार्द रुशी वाट पांयां पाशी बा,
चरणार्द रुशी वाट पांयां पाशी.

बहुत जात्रा झाली शिवरात्रेची बा,
दर्शन दिले उत्तम क्षेत्र काशी.

बहुत तिर्थां आहे गोकर्णांत, कोठे अस्थान करूं रे बा,
बल्हाड तीर्थ समुद्राच्या काठावर.

धन्य गोकर्ण हो, धन्य महाबळेश्वर बा,
त्याला भजती बहुत जन फार.

मोठी पापीण होती हो मोठी चांडाळीण बा,
तिला घडले शिवरात्रेचें उपाशण.

ना कळता टाकले बेला पान बा,
कैलासा नेले उद्धारून मू.

-

ताळ : शिव शंभु सदाशीव म्हाजा,
कैलास पुरीचा राजा !

चोय ! चोय !

३. काळें निळें झाड

काळें निळें झाड कापशेचें रे बा,
काळें निळें झाड कापशेचें.

निर्मळ चान्नें पुनवेचें रे बा,
निर्मळ चान्नें पुनवेचें.

भायर घातल्या दोन बाजो रे बा,
भायर घातल्या दोन बाजो मू.

एक रे बाजे वर चंद्रश्वर बसे बा,
एक रे बाजे वर भूतनाथ बसे.

ताळ : पालकेचे गोंडे मुरवत कसे,
दोनींय पालक्यांवर चंद्रेश्वर बसे !

चोय ! चोय !

४. चंद्रवाडे म्हालचा देव एक भला

चंद्रवाडे म्हालचा देव एक भला बा,
चंद्रवाडे म्हालचा देव एक भला.

आमोणें गांव त्याला मोकास दिला बा,
आमोणें गांव त्याला मोकास दिला.

सत्री घोडो त्याला इनाम दिला बा,
सत्री घोडो त्याला इनाम दिला.

ताळ : सत्री घोडो इनाम दिला,
सोन्याचा कळस केला !

चोय ! चोय !

५. सभोवता म्हाल

सभोवता म्हाल रे मदे पर्वत बा रावजे,
सभोवता म्हाल रे मदे पर्वत मू.

त्या मदे आले शिवलींग बा रावजे,
त्या मदे आले शिवलींग मू.

उंच पर्वत किती योजने उंची
थोर चंद्रेश्वर भूतनाथ बा रावजे,
थोर चंद्रेश्वर भूतनाथ मू.

वरती आहे देव हो खाली आहे थळ
थळामदें तळय चवखंड बा रावजे,
थळामदें तळय चवखंड मू.

थळ शोभिवंत हो तळय चवखंड
पाण्यांत सिद्धभैरांव बा रावजे,
मुळसांत शंकभैरांव मू.

त्या खाली पाड्डें बाजार बा रावजे,
त्या खाली पाड्डें बाजार मू.

पाड्डें बाजाराखाली व्हांवते गंगा
जावुंनी भेटली समुद्रास बा रावजे,
जावुंनी भेटली समुद्रास मू.

ताळ : चंद्रेश्वर भूतनाथ पर्वतार,
काशीचा नाथ देव विश्वनाथ !

चोय ! चोय !

६. लंकेचा रावण

लंकेचा रावण जोगी महात्मा झाला हो,
लंकेचा रावण जोगी महात्मा झाला.

कान फाटुनी त्याने घातले मुदरक[१] हो,
कान फाटुनी त्याने घातले मुदरक हो.

खाक्यां झोळी हातां पात्र भिक्षेशी आला हो,
खाक्यां झोळी हातां पात्र भिक्षेशी आला.

वाड गे भिक्षा म्हुणून साद करी गे शितेक,
वाड गे भिक्षा म्हुणून साद करी.

आम्ही खातो कंदमुळां तुम्हा काय वाडू हो,
आम्ही खातो कंदमुळां तुम्हा काय वाडू.

तींच गे कंदमुळां आम्हास वाडा हो,
तींच गे कंदमुळां आम्हास वाडा.

सुवर्णाचे ताट शितेन भल्लीं वन फळां हो,
सुवर्णाचे ताट शितेन भल्लीं वन फळां.

---

१ – मुदरक = मुद्रिका, मुदी.

घे गा भिक्षा म्हुणून साद करी गे शिता,
घे गा भिक्षा म्हुणून साद करी.

ताळ : वाडटा जाल्यार वाड शितें
सत्व ताळीन,
सत्वा कारण शिता
भायर सल्ली !

चोय ! चोय !

७. आंगणी वृंदावन मृतिकेचे

आंगणी वृंदावन मृतिकेचे रे बा,
आंगणी वृंदावन मृतिकेचे.

आंगणी येवुंनी त्याने कौतूक केले बा,
आंगणी येवुंनी त्याने कौतूक केले.

बाळ रे कृष्णान भकशिली माती बा,
बाळ रे कृष्णान भकशिली माती.

धांवोनी आली ती यशोदा माता बा,
धांवोनी आली ती यशोदा माता.

तोंड उगडून रे माती पुसविती बा,
तोंड उगडून रे माती पुसविती.

त्याच्या जिबेर आहे शिर्श नारायण बा,
त्याच्या जिबेर आहे शिर्श नारायण.

हे रे बाळक आमचे नवे हो,
जगाचे पालन करणार तो.

ताळ :	कृष्ण आहे वृंदावनी रे,
कृष्ण आहे वृंदावनी !

कृष्णा नमस्कार करू रे,
कृष्णा नमस्कार करू !

चोय ! चोय !

८. उत्तम तुळशीच्या वृंदावनी

उत्तम तुळशीच्या वृंदावनी रे,
उत्तम तुळशीच्या वृंदावनी.

भोवती आबोल्यांचे मळे,
कृष्णदेव म्हणे रे बालपण.

तेच म्हाज्या मना लब्दले,
तेच म्हाज्या मना लब्दले.

प्रिया सकया गेल्या यमुनेतिरी
प्रिया सकया गेल्या यमुनेतिरी.

मांडिली चेंडू दांडी फळी,
अवघे झाले अवदुंबरी.

आम्हा गवळी म्हणतात,
आम्हा गवळी म्हणतात.

चेंडू म्हाजा गगनी मार्गे गेला,
चेंडू म्हाजा गगनी मार्गे गेला.

जावुंनी कलमावरी गुंतला,
खेळट्या सवंगड्यांनी देखिला.

असे बोले गोवींद,
असे बोले गोपाळ.

चेंडू म्हाजा आणा रे झडकन,
चेंडू म्हाजा आणा रे झडकन.

नाही तर कोपल तुम्हा वरी,
क्रुद्ध झाले गोवींद, भयाभीत झाले गोपाळ.

ताळ : कृष्ण आहे वृंदावनी रे,
कृष्ण आहे वृंदावनी !

कृष्णा नमस्कार करू रे,
कृष्णा नमस्कार करू !

चोय ! चोय !

९. राम विचारी समत्रा

राम विचारी समत्रा प्रश्नी हो,
राम विचारी समत्रा प्रश्नी हो.

लौकीचा विरुद्ध झालो रे बंधो,
लौकीचा विरूद्ध झालो मू.

रथी घेवुंनी गरवीण शिता अरण्यांत सोडा रे बंधो,
रथी घेवुंनी गरवीण शिता अरण्यांत सोडा मू.

अरण्यांत सोडुनी रे शिता आला समीत्र परतुनी बा,
अरण्यांत सोडुनी रे शिता आला समीत्र परतुनी मू.

शिता आश्रमा वाल्मीकी मुनी बा,
शिता आश्रमा वाल्मीकी मुनी.

णव मास भरता प्रसूद[१] झाल्यार बा,
णव मास भरता प्रसूद झाल्या.

लव कुश जल्मले रे पुत्र,
लव कुश जल्मले मू.

---

१ – प्रसूद = प्रसूत, बाळंत

ताळ : १. राम राधेकृष्ण देव
बसले गरुडावरी रे स्वामी,
बसले गरुडावरी !

चोय ! चोय !

२. लक्ष्मीचा सारंग धार
शिता पती रघुवीर,
राधे गोवींद
जय जय रुक्मिणी पांडुरंग !

चोय ! चोय !

१०. शत्र सुखासनी हो अयोध्येचा राजा

शत्र सुखासनी हो अयोध्येचा राजा
नांदतसे म्हाजा माय-बाप बा रावजे,
नांदतसे म्हाजा माय-बाप मू.

म्हाजा माय-बाप हो त्रैलोकी समर्थ
सर्व मनोरथ पुर्ण करी रे बा,
सर्व मनोरथ पुर्ण करी.

पुण्य पद हो कैवारी देवांचा,
नाथ नाथांचा सुवामी म्हाजा रे बा,
नाथ नाथांचा सुवामी म्हाजा.

सुवामी म्हाजा हो योगीचा विश्राम
सापडले वर्म थोर भागी रे बा,
सापडले वर्म थोर भागी.

थोर भागी आहे रे राम ज्याचे कुशी
संकश्टी सांभाळी भाव बळी रे बा,
संकश्टी सांभाळी भाव बळी.

भाव बळ ज्याने हो धरिले अंतरी
त्या सिंहासनी विस्वासीन रे बा,
त्या सिंहासनी विस्वासीन.

विस्वासीन सदा हो आपुल्या दासांचा
राम-रामदास सहा करी रे बा,
राम-रामदास सहा करी.

ताळ : चंद्रेश्वरा महारुद्रा
सुखासनावरी घे निंद्रा !

चोय ! चोय !

११. पर्वताच्या दोंगरा गायी चरयाशी गेल्या

पर्वताच्या दोंगरा गायी चरयाशी गेल्या बा,
पर्वताच्या दोंगरा गायी चरयाशी गेल्या.

दनपारचा भार जाला गायी तानेल्या बा,
दनपारचा भार जाला गायी तानेल्या.

नागझरी पाणुल्या गायी चालोनी आल्या बा,
नागझरी पाणुल्या गायी चालोनी आल्या.

संपुर्ण पाणी पियाली रे पोवळी,
संपुर्ण पाणी पियाली मू.

चंदनाच्या वृक्षाखाला गायी गोठणा पडूं आल्या बा,
चंदनाच्या वृक्षाखाला गायी गोठणा पडूं आल्या.

ताळ : गायरां चरती
ओला पाला,
वासरां चरती
मोतयां झेला !

चोय ! चोय !

१२. सखु चालली पंढरीस

हांडीर घागर हो, डोक्यार चुंबळ
सखु चालली पाणयास बा रावजे,
सखु चालली पाणयास मू.

घागर चुंबळ हो ठेविली नदीर
सखु चालली पंढरीस बा रावजे,
सखु चालली पंढरीस मू.

सखुच्या शेजान्नीन सखुस पाहिले
जावुंनी सांगितले सखु भरतारास बा रावजे,
सखु चालली पंढरीस मू.

सखुचा भरतार हो सखु मागे गेला
सखु भेटली रस्त्यार बा रावजे,
सखु भेटली रस्त्यार मू.

विणये धरूनी हो सखु आणली घरी
सांब्या घातली बांदुनी बा रावजे,
खांब्या घातली बांदुनी मू.

खांब्या बांदुनी हो दिला जड मार
सखु गेला प्राण रे बा रावजे,
तुर्त जाईन पंढरीस मू.

मध्यानी रात्री हो देव नी आला
सखु घातली सोडुनी बा रावजे,
सखु चालली पंढरेस मू.

पंढरी जावुनी हो तीर्थ न्हावोनी
तुळशी काडले प्रदक्षण बा रावजे,
तुळशी काडले प्रदक्षण मू.

प्रदक्षणा काडोनी हो सखु गेली देवळा
देवा घेतले दर्शन बा रावजे,
देवा घेतले दर्शन मू.

ताळ : सखु बाय भोली
पंढरेस गेली,
विठोबा देवाची
भेट घेवूनी आली !

चोय ! चोय !

१३. पांडव गेले वनवासा

अस्तीनापुर राज्या रे पांडव राज्य करी बा,
अस्तीनापुर राज्या रे पांडव राज्य करी.

पांडवांच्या राज्या रे कली पावला बा,
पांडवांच्या राज्या रे कली पावला.

कलीच्या पायांनी पांडव गेले वनवासा बा,
कलीच्या पायांनी पांडव गेले वनवासा.

वनवासा जाते वेळी सुर्य मावळला बा,
वनवासा जाते वेळी सुर्य मावळला.

गोरचे चिंचेतळा आश्रम केला बा,
गोरचे चिंचेतळा आश्रम केला.

आश्रम करूनी चार पार वांटिले बा,
आश्रम करूनी चार पार वांटिले.

पयला पार एक सहदेव राखे बा,
पयला पार एक सहदेव राखे.

सहदेवा संगती आहे पुस्तकांचा भार
त्याच्या भोंवत्यांनी कसे ते फिरे रे बाय हो,
मदे आहे पांडव राये मू.

उठ उठ बंदवा पार लोटला बा,
उठ उठ बंदवा पार लोटला.

दुसरा पार एक नकुल राखे बा,
दुसरा पार एक नकुल राखे.

नकुला संगती आहे कमरकट्यार
त्याच्या भोंवत्यांनी कसे ते फिरे रे बाये हो,
मदे आहे पांडव राये मू.

उठ उठ बंदवा पार लोटला बा,
उठ उठ बंदवा पार लोटला.

तिसरा पार एक अर्जुन राखे बा,
तिसरा पार एक अर्जुन राखे.

अर्जुना संगती आहे भरणीचा बाण
त्याच्या भोंवत्यांनी कसे ते फिरे रे बाये हो,
मदे आहे पांडव राये मू.

उठ उठ बंदवा पार लोटला बा,
उठ उठ बंदवा पार लोटला.

चौथा पार एक भिमसेन राखे बा,
चौथा पार एक भिमसेन राखे.

भिमा संगती आहे णव मण गदा
त्याच्या भोंवत्यांनी कसे ते फिरे रे बाये हो,
मदे आहे पांडव राये मू.

ताड माड मोडले भिमान प्रचा प्रजळला बा,
ताड माड मोडले भिमान प्रचा प्रजळला.

प्रचाच्या उजवाडा दैत्य पावला बा,
प्रचाच्या उजवाडा दैत्य पावला.

दैत्याची भयणुली धांवोनी आली बा,
दैत्याची भयणुली धांवोनी आली.

दैत्या भिमा झाला संगराम बा,
दैत्या भिमा झाला संगराम.

ताळ : नको मारूं दैत्य भिमा
जायीन अस्तुरी,
वरण्यासुराची भिमान
कैली भोंवरी !

चोय ! चोय !

१४. चला जावूं पर्वताशी

चला जावूं पर्वताशी
बाप चंद्रेश्वर पाहू बा,
बाप चंद्रेश्वर पाहू.

करू कुशावती गंगे स्नान
घेवू भैरांवां दर्शन बा,
घेवू भैरांवां दर्शन.

वर घाटी त्रिपाशाण
द्वारी घाली लोटांगण बा,
द्वारी घाली लोटांगण.

शुद्ध करू तीर्थ स्नान
घेवूं चंद्रेश्वर दर्शन बा,
घेवूं चंद्रेश्वर दर्शन.

उभासन मुखी भूतनाथ
शिळा धरिली अंकुशात बा,
शिळा धरिली अंकुशात.

मोठा बहा तुझी कळा
कसे बांदिले देवूळ बा,
कसे बांदिले देवूळ.

घूड देखी या नयनी
जाती पातक इथुनी बा,
जाती पातक इथुनी.

ताळ : चंद्रेश्वर देव पर्वतार,
काशीचा नाथ देव विश्वनाथ !

चोय ! चोय !

१५. श्रावणास जलमास रे देवांनो

श्रावणास जलमास रे देवांनो,
माय बाप झाले अंधक मू.

सर्व हे सवित्रा फिरलो रे पुत्रा
काशीक नायी पावलो रे पुत्रा,
काशीक नायी पावलो रे.

व्हर रे पुत्रा काशी यात्रेस बा,
व्हर रे पुत्रा काशी यात्रेस.

हाणयाले चंदन घडियाले कावडी बा,
हाणयाले चंदन घडियाले कावडी.

घडियाले कावडी बोडक्याची जातका बा,
घडियाले कावडी बोडक्याची जातका.

जातकाची कावड श्रावणाच्या खांदार बा,
श्रावण चालो तो तीर्थ वासी.

रात्री खाल्ली तुपान रोटी
तान लागली फार मोठी रे पुत्रा,
तान लागली फार मोठी मू.

निराजना वना मदे हांगा खंयचें पाणी बाप्पा,
निराजना वना मदे हांगा खंयचें पाणी.

माय बाप म्हणतील, चिटाबये रडतील
त्यावर आहे पाणुलें रे पुत्रा,
त्यावर आहे पाणुलें.

खांद्याची कावड उतरवली रे श्रावणान,
खांद्याची कावड उतरवली मू.

दाव्या हाती बेतकाठी, उजव्या हाती झारी
श्रावण चालला तो पाणयासी रे बा,
श्रावण चालला तो पाणयासी.

बारा वर्सां दशरथ वनपाणी राखे बा,
बारा वर्सां दशरथ वनपाणी राखे.

झारी बुडबूड रे बा पाणी चाळवलें,
झारी बुडबूड रे बा पाणी चाळवलें.

न्हिदल्ला दशरथ जागृत झाला बा,
न्हिदल्ला दशरथ जागृत झाला.

मृग म्हणोनी त्याने बाण सोडिला बा,
मृग म्हणोनी त्याने बाण सोडिला.

बाण जावोनी लागला हड्ड्या कमळास बा,
जयराम श्रीराम बोलूं लागला.

ताळ : सोड मामा बाण
जावूं द्या प्राण,
मरतेवेळी राम राम
समरला !

चोय ! चोय !

१६. काशीखंड राज्याचा हरिचंद्र राजा

काशीखंड राज्याचा हरिचंद्र राजा बा,
काशीखंड राज्याचा हरिचंद्र राजा.

हरिचंद्र राजाची तारामती राणी बा,
हरिचंद्र राजाची तारामती राणी.

तारामती राणीचा रोहिदास पुत्र बा,
तारामती राणीचा रोहिदास पुत्र.

हरिचंद्र राजा होता मोठा सत्वादीश बा,
हरिचंद्र राजा होता मोठा सत्वादीश.

विश्वामीत्र वसिष्टा पण पडिला बा,
हरिचंद्र राजाचे सत्व हारीयास.

वाग काही त्याने निर्मिले हो,
वाग काही त्याने निर्मिले.

पंच मुखी वाग त्यांचा धन्य माधवनाथ
एका फुडे एक चालती बा रावजे,
राजाला केला हैराण मू.

हरिचंद्र राजा तो आपण ख़बरदार
वाग काही परतिले त्याने बा,
वाग काही त्याने सांबाळिले मू.

सपन काही वर्तले त्याला हो,
सपन काही वर्तले त्याला मू.

काशीखंड राज्या एक ब्राह्मण आला
राज्या दान मागती बा रावजे,
राज्या दान मागती मू.

गाय-म्हशी बटीक-दासी राज्या दान दिले बा,
गाय-म्हशी बटीक-दासी राज्या दान दिले.

घोडो-हत्ती शिपाय-पेदो राज्या दान दिले बा,
घोडो-हत्ती शिपाय-पेदो राज्या दान दिले.

खडियाले लेखणी राज्य दिले दान बा,
काशीखंड सारकें राज्य दिले दान.

राज्य दान दिले पुण्य नायी दक्षणा दिली बा,
राज्य दान दिले पुण्य नायी दक्षणा दिली.

हरिचंद्र राजा गेला द्रव्याचे शाळे बा,
हरिचंद्र राजा गेला द्रव्याचे शाळे.

राज्य दान दिले पुण्य द्रव्य कशे झाले बा,
राज्य दान दिले पुण्य द्रव्य कशे झाले.

सोडलें राज्य न्हेसली वल्कलां
तिगांय चालली काशीस बा रावजे,
तिगांय चालली काशीस मू.

हरिचंद्र राजा विकला डमाच्या घरी बा,
हरिचंद्र राजा विकला डमाच्या घरी.

डमा घरी पाणी भरी हरिचंद्र राजा बा,
डमा घरी पाणी भरी हरिचंद्र राजा.

तारामती राणी विकल्या ब्राह्मणा घरी बा,
तारामती राणी विकल्या ब्राह्मणा घरी.

रोहिदास पुत्र विकला ब्राह्मणा घरी बा,
रोहिदास पुत्र विकला ब्राह्मणा घरी.

रोहिदास पुत्र गेला कमळां आणयास बा,
रोहिदास पुत्र गेला कमळां आणयास.

विश्वामित्र मुनी गेला आळ भुवनी बा,
विश्वामित्र मुनी गेला आळ भुवनी.

कमळामदे प्रगटुनी पुत्र दंख केला बा,
कमळामदे प्रगटुनी पुत्र दंख केला.

तारामती राणी ती धांवोनी आली बा,
तारामती राणी ती धांवोनी आली.

जगत नारायणाचा धाव धरिला बा,
विष्णु नारायणाचा धाव धरिला.

फुडे उबे राहिले विष्णु नारायण बा,
तारामती राणी तुला हवे ते माग.

गायी-म्हशी बटीक-दासी राज्य मला देगा देवा,
गायी-म्हशी बटीक-दासी राज्य मला दे.

घोडो-हत्ती शिपाय-पेदो राज्य मला दे गा देवा,
घोडो-हत्ती शिपाय-पेदो राज्य मला दे.

खडियाले लेखणी राज्य मला दे गा देवा,
खडियाले लेखणी राज्य मला दे.

काशीखंडा सारके राज्य मला दे गा देवा,
काशीखंडा सारके राज्य मला दे.

विश्वामित्रा सारका गुरू मला दे गा देवा,
वसिष्टा सारका तारणार मला दे.

रोहिदासा सारका पुत्र मला दे गा देवा,
रोहिदासा सारका पुत्र मला दे.

हरिचंद्रा सारका भ्रतार मला देगा देवा,
हरिचंद्रा सारका भ्रतार मला दे.

ताळ : हरिचंद्राची राणी रे मोठी
पतिविरता होती,
तिला त्राशीले विश्वामित्र
फार जाहली कश्टी !

चोय ! चोय !

१७. पांडव चालले विराटाच्या घरी

बारा वर्सा वनवास भोगला पांडवांनी बा,
एक वर्स अज्ञातवास उरला मू.

शमीच्या झाडावरती शस्त्र ठेवोनिया बा,
पांडव चालले विराटाच्या घरी.

नांव काही राखती रे पांडव बा,
नांव काही राखती मू.

कंक युद्धीष्ठीर, बल्लव भीम बा,
तंतीपाल सहदेव गोरवां राखती मू.

बृहन्नडा अर्जुन, सैरंध्री द्रौपदी बा,
ग्रंथीक नांव नकुलास मू.

किचक तो एक महाबळी बा रावजे,
किचक तो एक महाबळी.

कामक्रोधाने लाथ मारली द्रौपदी
अपमान झाला पांडवांस बा रावजे,
क्रोध भरला भिमास मू.

किचक वध केला नाटक शाळेंत बा रावजे
किचक वध केला नाटक शाळेंत.

मोठी फार चिंता पडली दुर्योधनास बा रावजे,
पांडवांस शोध करिती मू.

विराटाच्या राज्या झाला अनर्थ
विराटाच्या गायी पळविती रे कौरव बा,
विराटाच्या गायी पळविती मू.

१८. कैलासी वासुदेव सांब सदाशीव

कैलासी वासुदेव सांब सदाशीव
दाव्या आंगी पार्वती, उज्या आंगी त्रिशूळ
गंगा धरिली मस्तकार रे सांबान
गंगा धरिली मस्तकार मू.

देव तो झाला शंकरनाथ बा रावजे,
देव तो झाला शंकरनाथ मू.

पर्वत म्हणे तो रुशीचा जागा,
जेव्हा ते रुशी तप करी बा रावजे,
जेव्हा ते रुशी तप करी मू.

भोवता म्हाल रे मदे पर्वत
त्या मदे आले शैव लींग बा रावजे,
त्या मदे आले शैव लींग मू.

मुळघुडी कट्याचा ब्रह्मा राखणदार
त्याला उमाशेचा करिती निवेद्य बा रावजे,
शनीवारी देती अमृत फळ मू.

लोड जिवाची टाकिली बिछाणी
त्या दोगांयची सरबराय बा रावजे,
त्या दोगांयचीय सरबराय मू.

चंद्रेश्वर देव तो मोठा जोगीदार
त्याने जोडिले बावीस गांव बा रावजे,
नांव त्याला ठेविले चंद्रवाडी मू.

बावीस वाडीयो एकटाच म्हाल
आमोणें गांव मोकास बा रावजे,
आमोणें गांव मोकास मू.

शत्रसुर्यासन घडो शत्रसुर्यापान
पाशाण सोडिला इनाम गा देवा तुका,
पाशाण सोडिला इनाम गा.

म्हालमुळी घुडीची ती चंद्रवाडी
बरी नामना जोडिली गा देवा तुयें,
बरी नामना जोडिली मू.

१९. बहिणीने आळ केला रुमडाचा फुला

सात जाण बंधुंची एक बहीण बा,
सात जाण बंधुंची एक बहीण.

बहिणीने आळ केला रुमडाच्या फुला बा,
बहिणीने आळ केला रुमडाच्या फुला.

रुमडाचे फूल रे आणून दी बंधवा
तेव्हा तुज्या माटवा करो धरीन बा,
तेव्हा तुज्या माटवा करो धरीन.

बहिणी गे माते तूं तान-भूक लाडू गे,
बहिणी गे माते तूं तान-भूक लाडू.

कैसे कारण पुत्रा तान-भूक लाडू गे,
कैसे कारण पुत्रा तान-भूक लाडू.

बहिणी वाचुंनी वर जावूं नये बंधवा,
बहिणी वाचुंनी वर जावूं नये.

शेल्याच्या पदरी त्याने लाडू गुंडाळिले बा,
शैल्याच्या पदरी त्याने लाडू गुंडाळिले.

जावुंनी रुमडा घेतिला वेढा बा,
जावुंनी रुमडा घेतिला वेढा.

गांवान गांवच्या शेटीना घातल्यो चिटी बां,
गांवान गांवच्या शेटीना घातल्यो चिटी.

आणात तुमी कापट्यो रे घडात तुमी आगटें बा,
आणात तुमी कापट्यो रे घडात तुमी आगटें.

बावीस पाकळ्यांचें, तेंतीस मंडोळ्यांचें
फूल घडात तें रुमडाचें बा,
शेटीनो कळो धरात सुर्वणाचो मू.

पयलें फूल फुल्लें वतान करपलें बा,
पयलें फूल फुल्लें वतान करपलें.

दुसरें फूल फुल्लें वाऱ्यान झडपलें बा,
दुसरें फूल फुल्लें वाऱ्यान झडपलें.

तिसरें फूल फुल्लें गेलें देवा सोभे बा,
तिसरें फूल फुल्लें गेलें देवा सोभे.

जावुंनी रुमडा घेतिला वेढा बा,
जावुंनी रुमडा घेतिला वेढा.

रुमडाच्या तळा बा झरी उमळती बा,
रुमडाच्या तळा झरी उमळती.

रुमड गेला तळये कुटाशी बा,
रुमड गेला तळये कुटाशी.

ताळ : पालके चंवरी
तया नगरी,
पालके वयलें चंवर
काडूंक पयलें नांव.

चोय ! चोय !

२०. मळीचा गणपती केला पार्वतीन

महादेव गेला शिकारेशी
पार्वते ठेवी गुंफीत देवांनो;
पार्वते ठेवी गुंफीत मू.

पार्वतीला बुद्ध आठवला
मळीचा गणपती केला पार्वतीन,
मळीचा केला गणपती मू.

महादेव आला शिकारेसून
फार कश्टी झाला पार्वते,
फार कश्टी झाला मू.

हे बालक कोणाचे पार्वते,
हे बालक कोणाचे मू.

हे बालक मजवरी युद्धा उठला
फार युद्ध करी बालक,
फार युद्ध करी मू.

खाक झोळीचे खड्ग सोडोनू
बालका शीर वध केले स्वामीन,
बालका शीर वध केले मू.

पार्वतीन हट धरिला
बालकाला जिवदान स्वामीनो,
बालकाला जिवदान मू.

हिमालयाचे पाणी आणुनी
बालकाला जिवदान पार्वते,
बालकाला जिवदान मू.

२१. नळराजा सुंदर आहे पृथ्वीवर

नळराजा सुंदर आहे पृथ्वीवर बा,
नळराजा सुंदर आहे पृथ्वीवर.

एके दिवशी तो गेला शिकारेशी बा,
एके दिवशी तो गेला शिकारेशी.

ब्रह्मापुरीचे ते राजहंस पक्षी बा,
ब्रह्मापुरीचे ते राजहंस पक्षी.

नळराजाने ते पक्षी पाहिले बा,
नळराजाने ते पक्षी पाहिले.

महायुक्तीने त्याने पक्षी धरियाले बा,
महायुक्तीने त्याने पक्षी धरियाले.

मग ते पक्षी काय बोलिले बा,
मग ते पक्षी काय बोलिले.

हरहर सांपडलो चांडाळाच्या हाती बा,
हरहर सांपडलो चांडाळाच्या हाती.

त्या पक्षाचे शब्द आयकोनी
नळराजा वळले बा रावजे,
नळराजा वळले मू.

नळराजाने ते पक्षी सोडिले बा,
नळराजाने ते पक्षी सोडिले.

उडले पक्षी वर, गेले कलमा वरती बा,
उडले पक्षी वर, गेले कलमा वरती.

ताळ : राजा आंगणी मोर खेळे,
मोर कलमार खेळे !

चोय ! चोय !

२२. बाळपणी कृष्ण करी गोकुळांत चोरी

बाळपणी कृष्ण रे सावळा हरी
गोकुळांत करी तो चोरी बा रावजे,
गोकुळांत करी तो चोरी मू.

एके दिवशी चोरी करीता नवल
चोरी आरंभिली बा रावजे,
चोरी आरंभिली मू.

गौळणीच्या घरी जावुंनी गोरस
भक्षण करीती बा रावजे,
भक्षण करीती मू.

मग गौळण येती धांवुंनी
खडे मारी त्यांवरी बा रावजे,
धूळ फेकिती मू.

वाटे वरती घालुनी कांटे
भोव तो पिडिती हरी बा,
भोव तो पिडिती मू.

ताळ : बाळपणी कृष्ण रे सावळा हरी,
गोकुळांत करी चोरी !

चोय ! चोय !

६

ताळ

१. तारयालें व्होडें

तारयालें व्होडें
लागलें चिकला,
तारयो लिपला
चिपातळा !

चोय ! चोय !

२. कानीचें बालंव

कानीचें बालंव
दिता गा तारया,
उतर व्होडें
पयले तडे!

चोय! चोय!

३. बोणकीच्या तळामदे

बोणकीच्या तळामदे
हाय गे वाळये,
थिगूर जाळये
सांपडला !

चोय ! चोय !

४. उडलें शेंवणें

उडलें शेंवणें
बसलें तळपांर,
विडी वोडूं येळपा
पेटोवन दितां!

चोय! चोय!

५. चण्यां रोस केला

मामीन
चण्यां रोस केला,
मामान
तोप ल्हेवोन खाला !

चोय ! चोय !

६. गणेसा देवांचीं

गणेसा देवाचीं
उंच उंच देवळां,
देवळाच्या कळसार
सोबीत कमळां!

चोय! चोय!

७. सोंश्याची गोप गो

सोंश्याची गोप गो
करड काटी,
यो गो मुंगसा
मध्यानी राती !

चोय ! चोय !

८. पणसाचो पणस

पणसाचो पणस
वयर वयर पिकला,
कृष्णदेव जिकला
पांडवांनी !

चोय ! चोय !

९. भटीण म्हणे

भटीण म्हणे
जय श्री हरी,
तन्न्या कुंवल्याची
भाजी जाता बरी!

चोय! चोय!

१०. हाय बाय हाणया

हाय बाय हाणया
खांदार खाज्या,
जो खाजें नाय खाय
तेची गर्दन व्हाय !

चोय ! चोय !

११. बाणासुरा बाण

बाणासुरा
बाण रे,
फिरंग्यालो
बाण रे!

ठो! ठो!

१२. दशरथ नंदन बाळ

दशरथ नंदन बाळ
शिते रामा वाहीन माळ !
राम लक्ष्मण दोघे बंधू
करतील तुजा सांबाळ !

चोय ! चोय !

१३. खतखतें केलां

म्हसकाच्यो सांगो घालून
खतखतें केलां,
सुंगटां ना म्हण
तळ्यां गेला!

चोय! चोय!

१४. मालवण समुद्रांत

मालवण समुद्रांत
किल्ला,
शिवाजी आत कसा
शिरला !

चोय ! चोय !

१५. हरीची भगिनी

हरीची भगिनी म्हणे सुभद्रा,
रुक्मिण वयनी दया करा!
दादाला तुम्ही कळवूनी,
अर्जुनजीचा सोद करा!

चोय! चोय!

१६. शेंवतेच्यो ताळयो

शेंवतेच्या झाडाच्यो लांब ताळयो,
लांब ताळयो गे शिते फुल्ल्यो कळयो!
कळयो काडून शितेन भल्ल्यो झोळयो,
कळयो माळून शिता गेली घरा!

चोय! चोय!

१७. घुमटाच्या तालार

घुमटाच्या तालार
शिगमो नाचोता,
शोबीत पोल्यार रे
गुलाब फुलोता !

चोय ! चोय !

३

तळय – गीतां

१. तळय हाड बाये

तळय हाड बाये
आसवत,
आयावपण नांदू तुजें
सासवत !

२. तळय हाडली

तळय हाडली आयांनी
उखल्ली खेळ्यांनी,
तिचें घर भर रे
सुरय तांदळांनी !

ॐ

आरत – गीत

१. माया लावुंनी संवसार रचिला

माया लावुंनी संवसार रचिला हो,
माया लावुंनी संवसार रचिला.

मागीर पांच दिसांचा देवांनी शिगमो रचिला हो,
पांच दिसांचा देवांनी शिगमो रचिला.

मागीर इंद्रजीचा राजा देव खेळया गेला हो,
इंद्रजीचा राजा देव खेळया गेला.

मागीर इंद्रजीच्या राणयेन काय हो केल्या हो,
इंद्रजीच्या राणयेन काय हो केल्या.

मागीर पांच वातींची राणयेन आरत केल्या हो,
पांच वातींची राणयेन आरत केल्या.

मागीर मुखावेल्या दरवट्यार उबी रावल्या हो,
मुखावेल्या दरवट्यार उबी रावल्या.

मागीर राजभवानी आंगणी देव खेळूं लागल्या हो,
राजभवानी आंगणी देव खेळूं लागल्या.

जयंती नायक

जल्म : ६ ऑगस्ट १९६२ (आमोणें-केपें)

शिक्षण : भुगोल आनी अर्थशास्त्र विशयाचें पदवीधर. १९८७/८८ वर्सा म्हैसूर विद्यापिठांत लोकवेदाचो पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा कोर्स करपाखातीर 'गोवा कोंकणी अकादेमी'ची अभ्यासवृत्ती फावो जाली. ह्या कोर्साची परिक्षा पयल्या वर्गांत पयल्या नंबरान उत्तीर्ण जालें.

वेवसाय : गोवा कोंकणी अकादेमीच्या लोकवेद विभागांत संशोधन सहाय्यक म्हण वावुरता.

म्हैसूर विद्यापिठांत प्रशिक्षण घेतल्या उपरांत फाटलीं चार वर्सां गोंयच्या तळा-गाळांत भोवन, गोंयच्या लोकवेदाचीं विवीध आंगां एकठांय करून ताचेर संशोधन करपाच्या वावरांत स्वताक ओंपून घेतलां. गोंयच्या वेगवेगळ्या नेमाळ्यांतल्यान आनी दिसाळ्यांतल्यान आतांमेरेन लोकवेदाचेर बरयल्लें जायतें लिखाण उजवाडाक आयलां.

गोंयची एक नामनेची कथा लेखिका. १९८९ वर्सा **'गर्जन'** नांवाचो कथा संग्रह उजवाडाक आयला. कांय एकांकी बरोवनयं माचयेर सादर केल्यात. कवितांक आनी कथांक थळाव्या नेमाळ्यांच्या सर्तिनी इनामां लाबल्यांत. १९८९ वर्सा 'गोंय कोंकणी भाशा मंडळ' हे संस्थेचो पुरस्कार, 'गर्जन' पुस्तकाक फावो जाला.

आकाशवाणी आनी दूरदर्शनाचेरय साहित्य विशयक कार्यावळी सादर केल्यात.

"कोंकणी भाशेची उदरगत जावंची, तिचें साहित्य चंवरून फुलचें आनी त्या साहित्यांतल्यान गोंयचे संस्कृतीचें दर्शन घडचें, विद्येच्या मळावेल्या सगळ्या शास्त्रांचें ज्ञान जाता तितले बेगीन कोंकणींत हाडचें, तत्वज्ञान धरून विज्ञानामेरेनचें शिक्षण दिवपाची तांक कोंकणींत येवंची, संवसारांतल्या व्हड भासांतले तेच परी भारतीय भासांतलें अभिजात साहित्य कोंकणींत भाशांतरीत जावचें आनी त्या साहित्यांतल्यान कोंकणी साहित्याक ऊंच पांवड्याची देख मेळून ताका एक नवी दिशा प्राप्त जावंची, देखून गोवा कोंकणी अकादेमीची स्थापना जाल्या."

The Government of Goa, being aware of the strength and vitality of Konkani, established 'GOA KONKANI AKADEMI' with a view to developing Konkani language, literature and culture in all their facets. It states expressly in the Preamble: "WHEREAS Konkani is the language of the People of Goa;

AND WHEREAS its development in all fields is essential for the all round progress of the people of the State;

AND WHEREAS the Government of Goa is keenly desirous of bringing about speedy development of the Konkani language, literature and culture for promoting the cultural unity of the State as a whole through the medium of Konkani language and literature.

The Akademi aims at bringing about speedy development of the Konkani language, literature and culture and also at promoting cultural unity of this state through Konkani language and literature.

गोवा कोंकणी अकादेमी

सर्किट हाउस, आल्तिनो

पणजी, गोंय ४०३ ००१

GOA KONKANI AKADEMI

Circuit House, Altinho,

PANAJI – GOA. 403 001.